

PO ZADNJIH NEMIRIH V AFRIKI

Velika zemlja, ki se dramati iz dolgega spanja

Vpliv črnih omikancev raste - Kam se bodo priključili afriški narodi?

Potovanje maršala Tita po Sudanu, Abesiniji in Egiptu, predvsem pa nemiri v belgijskem Kongu, v Somaliji in britanski posesti Njasalandu so spet pritegnili pozornost sveta na Afriko in njene probleme. Gre za zemljinu, ki je po velikosti druga na svetu in šteje okoli 220 milijonov ljudi, o katerih je pa dolgo vladalo mnenje, da spada med manjvredna, na pol divja plemena.

Tako naziranje je pa precej enostransko. Res je sicer, da so obsežne dežele Afrike, zlasti njeni osrednji in južni predeli, še obljubljeni od črnih rodov, živečih še kot pred stoletji v najprvotnejših prirodnih razmerah. Najboljši dokaz je že v tem, da živi tam sredi pustinj in pragozdov še 85 milijonov poganov, do katerih ni še dospel glas niti o krščanstvu niti o kaki drugi omiki. Mednje se zadnje čase širi najbolj mohamedanska vera, in sicer štiri — do petkrat hitreje kot krščanska.

To pa zavoljo tega, ker jim za vstop v Islam ne stavijo posebnih pogojev. Zadostuje, tako pripoveduje neki časnikar, da se črnci začne oblačiti, to je pokrivati s haljo »boubou«, ter da priseže na mohamedansko sv. pismo ali koran, pa je stvar opravljena.

OGROMNE RAZLIKE V IZOBRAZBI

Z druge strani je pa treba vedeti, da je med črnici tudi zelo mnogo nadarjenih ljudi in da je marsikateri med njimi študiral na visokih šolah zapada ter se temeljito navzel sodobne omike. Črnici štejejo v svojih vrstah pesnike, duhovnike, škofo, politike, državnike, zdravnike in inženirje, ki se po sposobnosti in prirodni bistrini lahko v vsakem pogledu merijo s svojimi evropskimi tovariši.

V te izobražence svojega rodu imajo črnici brezmejno zaupanje. V njih vidijo neka višja bitja, katera brezpogojno poslušajo ter jim slepo sledijo. Kolik vpliv imajo pri njih močne osebnosti, je najzgovorneje dokazalo ljudsko glasovanje v okviru Francoske skupnosti: v Gvineji je zadostovalo, da je črnski voditelj Sékou Touré pozval rojake, naj se izrečejo za državno neodvisnost, pa je ogromna večina glasovala za odcepitev od Francije.

Enak velikanski vpliv na množice ima tudi ugledni črnski zdravnik dr. Hastings Banda, ki je po dolgoletnem delovanju na Angleškem prodal tam svoj ambulatorij ter se pred kratkim vrnil v afriško domačijo Njasaland, da posveti življenje prebujanju in organiziranju svojega zaostalega naroda. Ko je prišel v spor z angleškimi gospodarji in so ga ti zaprli, je prišlo v Njasalandu do prave črnske vstaje. Pretekli teden je lon-

donska vlada morala poslati v deželo padalske oddelke in bojna letala, da zaduši upor.

UZAKONJENA NEENAKOPRAVNOST

Čemur se črnici z vsemi silami in upravičeno ustavljajo, je, da ravnajo belokožci z njimi kot z ljudstvom nižje vrste. Da bodo naši bralci imeli jasno sliko, kako se obnašajo belopolti Evropejci s črnimi domačim prebivalstvom v Njasalandu, v Južnoafriški uniji, vključeni v Britansko skupnost narodov (Commonwealth) in v drugih pokrajinah, naj navedemo samo naslednje.

Ločitev med črnici in belci je silno strogo izvedena v vsem javnem življenju: tako so za črnice določeni v Južnoafriški uniji posebni vhodi v urade, nekateri ljudski vrtovi so zanje zaprti ali jim je dovoljeno sedeti tam le na posebnih klopih; za črnice so na železnicah in tramvajih ločeni sedeži in ravnano tako se črnopolti domačini ne smejo mešati z belci v — cerkvah! Niti pred Bogom niso enaki drugim ljudem. Priznati pa je treba, da katoliška Cerkev takega razlikovanja nikoli ni dopuščala. Ne dopušča ga niti v Afriki niti v Ameriki niti nikjer drugod na svetu.

Črnici so izključeni iz nekaterih industrijskih panog, opravljati smejo le nižje poklice in sicer za manjše plače kot ostali delavci. Prepovedano jim je organizirati se v strokovne zveze in stavkati. Minister za črn-

ce v Južnoafriški uniji jih sme zavoljo neubogljivosti brez sodne obravnave kaznovati in celo odrediti prisilno preselitev celih rodov v nova bivališča.

UPORNOST IN SOVRASTVO

Črnici se po 11. uri zvečer ne smejo pokazati na ulicah mest. Ljubavna razmerja med pripadniki različnih plemen so proglašena po nekem zakonu iz februarja 1957 za zločinska dejanja, za katera je določeno do 7 let zapora.

Povrhu tega je v Afriški uniji le osmi del zemlje v posesti domačih črncev, četudi tvorijo veliko večino prebivalstva. Toda še ta zemlja, ki spada med najmanj rodovitno, ni njihova lastnina, temveč lastnina države. Domačin ne more svobodno razpolagati niti z eno njivo. Take razmere vladajo v deželi, ki je priključena Britanski skupnosti narodov, se pravi, da živi pod žezlom Elizabete II., toda enake ali slične krivice se črncem gode tudi v Njasalandu in drugod po Afriki.

Kdo naj se spričo vsega tega čudi, da se črnici čedalje bolj upirajo in da jih prešinja vse globlje sovraštvo do Evropejcev? Afriška plemena, ki so bila prej stoletja med seboj sprta in razklana, se približujejo ter se pod vodstvom svojih izobražencev povezujejo v skupno borbo za enakopravnost in svobodo na lastni zemlji.

„Beda je črna, bogastvo belo“

Vsakdo mora razumeti, kaj se dogaja v duši temnopoltega Afrikanca, če doživi n. pr. prizor, kot ga opisuje neki zapadni časnikar. Črnci stopi k železniški lini in zahteva vozni listek. »Snemi klobuk, če govoriš z menoj!« ga nahruli uradnik. »S kom misliš, da imaš posla?« — »S prodajalcem listkov,« ga zavrne mož, ki je slučajno visoko izobražen črnski politični voditelj. »Jezik za zombi, sicer pokličem policijo. Ali ne veš, da je vsak Evropejec tvoj predstojnik?«

Proti takim nečloveškim in nesocialnim razmeram se ne upirajo samo črnici, temveč tudi pravični Evropejci, in zlasti duhovniki. V tej borbi se posebno odlikujejo napredni francoski katoličani. Tako so nedavno tega francoski nacionalistični zagriženci prijeli nekega duhovnika, ki se je zavzemal za samoodločbo Alžircev, mu namazali telo s smolo in zanetili ogenj, da si je komaj rešil življenje.

Ob zadnjih dogodkih v angleškem Njasalandu si je pa upal misijonar oče Huddleston prirediti preteklo soboto na enem največjih trgov Londona Trafalgar Squaru javen shod, na katerem je rekel, da gre v

Njasalandu kakor v ostali Afriki v bistvu le za to, da si »manjšina belokožcev ohrani svoje privilegije in svojo nadoblast, če treba, tudi z nasiljem«. Kjer žive v Afriki črnici, je naglasil, vlada beda, kjer belokožci, bogastvo. Vsa evropska politika v Afriki sloni na izkoriščanju bližnjega.

BORBA ZA VPLIV V AFRIKI

Razmere na črni celini hodijo seveda zelo prav komunistom. Nezadovoljnost in človeško razumljivo ogorčenje črnih narodov izkorišča Moskva, kot je razumljivo, politično, kolikor le more. V svoji propagandi se poslužuje vseh sredstev. Tako na priliko beremo celo, da širi med črnice sv. pismo, le da nastopajo v njem kot božji prekroki tudi Lenin in drugi komunistični veljaki.

Za vpliv v Afriki se poteguje obenem Naser skupno z ostalimi vsearabskimi voditelji. Z njimi tekmujejo istočasno zapadnjaki, ki pa imajo pri tem delu eno usodno šibko stran, da so namreč v očeh črncev razkri-

NOVICE Z VSEGA SVETA

SEGNI JE ZMAGAL TUDI V SENATU

Novi načelnik vlade Segni je dobil tudi v senatu znatno večino: zanj je glasovalo 143 parlamentarcev, proti pa le 97. Spet je zmagal s pomočjo liberalcev, monarhistov in fašistov. V središču razprav je stala iznova nemška manjšina na Južnem Tirolskem, o katerem je Segni dejal, da »je in ostane italijanska zemlja«.

»Meja na Brennerju,« je nadaljeval, »je bila določena enkrat za vselej in zato tako imenovano vprašanje Južnega Tirolskega ne more biti predmet mednarodnih razprav«. Na to je treba Segniju odgovoriti, da vprašanja državnih mej sploh nihče ni spravil v dvom, temveč da gre le za to, ali je Italija izvršila ali ni izvršila svojih obveznosti do nemške narodne manjšine.

Najhujše, kar je Segni izjavil v senatu, pa je, da je priseljevanje Italijanov v to prej čisto nemško deželo »zajamčeno« Lahom po ustavi republike. Naposled je Segni močno zameril manjšini, da se je obrnila za pomoč »na tujo vlado«, to je na Avstrijo, čeprav je ta, kot vsi vemo, obenem z Italijo odgovorna za spoštovanje manjšinskih pravic v Južnem Tirolu.

Govor senatorja Tinzla

Te obtožbe je nemški katoliški senator Karl Tinzl zavrnil že prejšnji dan, preden je Segni izustil svoj govor. Nam gre le za to, je rekel Tinzl, da ostanemo gospodarji na »zemlji, ki so si jo naši predniki z delom priborili in katera nam pripada po mednarodnih in moralnih zakonih«. To je bil tudi glavni namen manjšinske pogodbe, podpisane v Parizu med Italijo in Avstrijo 5. septembra 1946.

»Naša politika,« je rekel, »je politika svete pravice do življenja. Vse drugo je za nas drugotnega pomena«. Od ljudskih stanovanj, sezidanih iz državnih sredstev v naši deželi, jih je bilo dodeljenih tujim priseljencem 95 odstotkov, medtem ko se nemški mladi ljudje s podeželja ne morejo nastaniti v mestih, temveč so prisiljeni iti s trebihom za kruhom v Švico ali Nemčijo.

Kdo nam more zameriti, da se upiramo temu sistemu, ki se sicer ne poslužuje nasilja, a je po svojih posledicah ravno tako škodljiv in krivičen, kot je bila politika fašizma? Tega vprašanja, je dejal Tinzl, Italija ne bo mogla rešiti s policijskimi ukrepi.

RAZKOL V ARABSKEM SVETU

Ko je julija lanskega leta izbruhnila v Iraku revolucija, v kateri je bila strmoglavljena dinastija in proglašena republika, je bil ves svet prepričan, da je to velik korak naprej na poti k združenju arabskih narodov. Zdelo se je, da pomeni revolucija obenem pomembno zmago za Naserja.

Toda kmalu se je izkazalo, da novi gospodar v deželi med Eufrotom in Tigrisom, general Kasem, noče nič slišati o priključitvi k Naserjevi državi, temveč ostati neodvisen. Tako je nastalo nasprotje med obema arabskima voditeljema, ki se je čedalje bolj poglobljalo. Naser je začel borbo proti Kasemu, naslanjajoč se pri tem na pomoč vsearabskih nacionalistov in na del vojaštva v samem Iraku.

Njegov prijatelj general El Šavaf je pretekli teden dvignil v Mosulu celo oborožen upor zoper Kasema ter sklenil, da vkoraka v glavno mesto Bagdad, da vrže Kasemovo vlado. Upor se je ponesrečil, toda bo najbrž imel velike politične posledice. To pa zavoljo tega, ker je bil Kasem v svojem boju proti Naserjevimi somišljenikom primoran se osloniti na komuniste, če je hotel zmagati.

Nova politika do Moskve?

Tako so komunisti prišli čez noč v Iraku do velikega vpliva, uživajoč pri tem seveda pomoč Moskve. Posledica je, da je Naser, borec se zoper iraške komuniste, zašel obenem v spor s Sovjetsko zvezo. »Iraški komunisti«, je poudaril te dni na shodu v Damasku, »gotovo ne delajo v korist svoje domovine, temveč so v službi tujcev. Mi nismo komunisti, nismo izdajalci, niti agenti imperialistov...«

Mnogi politični opazovalci sodijo, da bo razvoj dogodkov povzročil znatno spremembo v odnosih med Naserjem in Kremljem ter imel za posledico, da bo tudi zapad spremenil svojo dosedanjo politiko do Združene arabske republike. Položaj se je zelo poslabšal tudi zavoljo tega, ker nastopa Kasem s krvavo brezobzirnostjo do premaganih Naserjevih pristašev. Okoli 60 častnikov je dal brez sodne obravnave postreliti, upornega generala El Šavafa je pa množica raztrgala na kose. Vstajniki beže čez mejo pod Naserjevo zaščito.

VZORNA LECA

Na tržaškem vseučilišču se je za volitve v stanovsko zastopništvo dijakov pojavila, kot znano, tudi slovenska lista Adria. Proti tej slovenski »predrznosti« se niso vzdignili le fašisti, marveč je morda najbolj značilno, da se je obnjo spotaknilo kar glasilo Italijanske Kat. Akcije v Trstu Vita Nuova.

»Mi ne razumemo«, piše v zadnji številki, »čemu je bila taka lista predložena. Kaj so hoteli Slovenci z njo doseči? Človek lahko razmišlja, kolikor hoče, toda ne more najti drugega vzroka razen tega, da so namerali s tem uveljaviti svoj žaltavi in pokvarjeni nacionalizem, ki je bil tu povsem neumesten ter le dokazuje nepreveliko pamet pobudnikov neslavnega dejanja.«

Tako piše v sramoto Cerkve uradno glasilo Kat. Akcije! Če slovenski dijaki, med katerimi so tudi prepričani katoličani, postavijo na domači univerzi lastno kandidatno listo, jih verski italijanski list ozmerja za »žaltave nacionaliste!« Kje drugod v Evropi razen v Trstu je to mogoče? Le v Trstu, kjer se je narodna nestrpnost do Slovencev tudi med katoličani tako razpasla, da zavzema že bolezenske oblike.

TITO SE JE VRNIL

Maršal Tito se je po 3-mesečnem potovanju po Aziji in Afriki vrnil v Jugoslavijo. Obiskal je vsega osem držav: Indijo, Ceylon, Indonezijo, Burmo, Abesinijo, Sudan, Združeno arabsko republiko in Grčijo.

Med bivanjem v teh deželah so ga razni komunistični voditelji, zlasti pa kitajski in albanski, pred svetovno javnostjo hudo napadali. Tako je ministrski predsednik Ču En Laj pozval indonezijsko prebivalstvo,

naj nič ne verjame Titovim besedam, češ da je v službi zapadnega imperializma in da razbija le enotnost mednarodnega delavskega gibanja.

Tito je na te napade ves čas molčal, ker se mu ni zdelo primerno, da bi se kot gost spuščal v javno prerekanje z vladami, s katerimi so njegovi gostitelji v rednih diplomatskih odnosajih. Šele ko se je vrnil v domovino, je na velikih zborovanjih v Skopju in Beogradu zavrnil nasprotnike.

Napadi, je dejal, so bili brez učinka. Jugoslovane so povsod v Aziji in Afriki sprejemali z velikim zaupanjem in izredno pri srčnostjo, ker so tamkajšnja ljudstva čutila, da tudi Jugoslavija ne zasleduje drugega cilja, kot da se za vsako ceno prepreči vojna in ohrani mir.

Bi jih lahko »pokvaril«

Šibki in še nerazviti narodi namreč lahko napredujejo ter pridejo do blaginje samo, če bo svetu zagotovljen trajen mir. Zato je treba delati na to, da človeštvo ne bo razdeljeno v sovražne vojaške tabore, ki med seboj čedalje huje tekmujejo v oboroževanju.

Jugoslavija se noče priključiti nobenemu taboru in isto svetuje tudi prijateljskim državam v Aziji, Afriki in drugod, pozivajoč jih, naj se raje skupno bore za splošno razoroževanje v svetu. Da je taka politika raznim politikom neprijetna, je rekel Tito, je razumljivo, zakaj Jugoslavija bi utegnila marsikatero državo »pokvariti«, da bi se ne hotela priključiti niti Kremlju niti zapadnjakom. Vendar so na zahodu bolj pametni in molče, medtem ko na vzhodu dajejo naglas duška svoji jezi.

Jugoslavija vodi tako zunanjo politiko tudi zavoljo tega, da bi ne bila osamljena: saj štejejo dežele, ki jih je obiskal Tito, okoli 600 milijonov ljudi ter sodelujejo vse tesneje tudi na gospodarskem področju z Jugoslavijo.

ŠTEVILNE DRUŽINE

Papež je 1. marca sprejel v posebni avdienci vse družine vatikanske države, ki imajo dosti otrok. Poudaril je, da razume njih težki položaj, ker sam izhaja iz rodbine z 10 otroki. Ker so pod isto streho živeli tudi bratrance z družinami, se je pri Roncalljevih kuhalo včasih kar za trideset oseb. Obljubil je, da bo vsem očetom številnih otrok še posebej zvišal plačo in je vse otroke bogato obdaroval. S tem je papež pokazal, da je temelj naroda še vedno številna družina.

Velika zemljina, ki se drami iz dolgega spanja

(Nadaljevanje s 1. strani)

čani kot njihovi dosedanji kolonialni gospodarji in brezobzirni izkoriščevalci.

Problem Afrike spada vsekakor med najvažnejše in najtežje naše dobe. Da se bodo ondotni narodi prej ali slej prebudili ter prebili do omike in napredka, je izven vsakega dvoma. Jasno je tudi, da bo Afrika igrala v zgodovini še pomembno vlogo, ker ima ta zemljina najbogatejše gonilne sile na svetu in je polna še neizkoriščenih naravnih bogastev.

Gre le za to, ali bo v Afriki zavlada vpliv Sovjetske zveze, arabskih nacionalistov ali pa zapadne krščanske kulture.

Konstantin Karamanlis

Petletka, s katero naj bi se do temeljev preuredilo gospodarstvo Grčije, je delo mladega ministrskega predsednika Konstantina Karamanlisa, ki že več kot tri leta vodi usodo države.

Kdo je ta mož? Ni izšel iz bogate in vplivne družine kakor večina grških državnikov, temveč se je rodil kot sin ljudskošolskega učitelja v Makedoniji. Ko je šel študirat pravo, mu ni oče dal niti vinarja na pot. Fant se je moral sam vzdrževati na vseučilišču. Brž ko je postal odvetnik, so mu starši umrli in na Karamanlisa se je zvrnila vsa skrb za šestero nedoletnih bratrov in sestra.

Že zgodaj je torej bil v trdi šoli življenja. L. 1935 je bil prvič izvoljen za poslanca in tedanji diktator general Metaxas je 29-letnemu darovitemu možu kmalu zatem

Po svetu

AMERIKA — Več listov je pred kratkim pisalo o dvoletnem ameriškem dečku, ki pokadi dnevno po pet cigaret in silovito joka, če mu jih ne dajo. Zdravniki so materi svetovali, naj dodaja cigaretnemu tobaku določene trave, ki baje pomagajo, da se otrok odvadi kajenja.

— 0 —

Ameriška mornarica bo prodala za staro železo 43 vojnih ladij s skupno nosilnostjo 520 tisoč ton. Med temi je 15 letalonosilk, devet težkih in 10 lahkkih križark ter 4 protiletalske ladje.

— 0 —

Tridesetletna ameriška pisateljica Mildred Butten je napisala knjigo — z zobmi. Ko je povsem ohromela, se je namreč naučila pisati na stroj s palico, ki jo drži z zobmi.

NEMCIJA — Prvič po končani vojni so Nemci začeli graditi vojne ladje. V Kielu in Bremenju sedaj izdelujejo 6 podmornic po 350 ton in 3 podmornice po 110 ton.

— 0 —

Ameriške zasedbene sile so v Kaiserlantu zgradile največji hladilnik v Evropi. Njegova prostornina znaša 32 tisoč kub. metrov, tako da se v njem lahko spravi 600 ton živil.

ANGLIJA — Iz uradnih podatkov izhaja, da so Angleži lani izdali za razne stave 540 milijonov funtov šterlingov ali okrog 942 milijard lir. Največ denarja — 122 milijonov funtov šterlingov — so odšteli za stave pri konjskih dirkah.

ITALIJA — Gastone Sainati iz Milana si je poskusil vzeti življenje tako, da je pogoltnil ženine uhane, svoj poročni prstan in zapestno uro. Toda navzlic temu je ostal živ!

AVSTRIJA — Franz Ponweise, 39-letni dunajski težak, ima zelo rad stare tramvajске vozove, ki že zdavnaj pozabljeni stoje v klonicah. Pred kratkim je enega ukradel in z njim prevozil pol mesta, preden ga je zgrabila policija.

DANSKA — V mestu Langeland je nekdo nujno poklical zdravnika, češ da se je zlomila noga. Zdravnik je prišel, a so mu pokazali zlomljeno mizno nogo. Takoj se je znašel. Nogo je dal med ploščice, za svoje delo pa od šaljivca zahteval 46 tisoč lir nagrade.

ponudil mesto v vladi, katero pa je Karamanlis odklonil: »Vsaka diktatura«, je pojasnil, »nosi v sebi kal smrti in tako tudi Vaša«.

Sele sedem let po končani vojni je prišel do politične veljave.

Kmečka energija

L. 1952 je stopil na čelo ministrstva za javna dela, ki je bilo na slabem glasu, ker je bilo stalno brez denarja in je v njem vladala podkupljivost. Karamanlis pa je znal od vsepovsod izcprati sredstva in kmalu so uradi odmevali od njegovih povelj in navodil.

V dveh letih in pol je zgradil široko mrežo cest, Solun je dal moderno tlakovati in zanemarjeni prestolnici Atenam je vtisnil novo lice. Istočasno je brez prestanka potoval po državi in gledal podjetnikom na prste. Kdor se ni držal dogovorjenega roka ali uporabljal slabo gradivo, temu je zagrozil z ječo. Na nadzorstvenih pohodih se je mešal med delavce ter jedel z njimi ovčji sir in olive.

V kratkem je postal znan po vsej Grčiji. Zato mu je kralj Pavel jeseni 1955 poveril sestavo vlade. Pri novih volitvah l. 1958 je dobil v parlamentu absolutno večino. Zanj so glasovale zlasti ženske, ki so medtem dobile volilno pravico in odločnega moža vzljubile in spoštovale.

Sedaj ko se mu je posrečilo rešiti skupno s Turki in Angleži vprašanje Cipra, se je njegov položaj še bolj učvrstil. Te dni se je sestel s Titom na otoku Rodosu, da bi z njim razpravljali o mednarodnih razmerah in sodelovanju na Balkanu.

BELA KNJIGA

Spor zaradi Južnega Tirola postaja med Italijo in Avstrijo čedalje ostrejši. Za sedaj je dunajska vlada sklenila izdati uradno Belo knjigo o položaju nemške manjšine ter jo razposlati vsem inozemskim vladam, da jih seznanijo z razmerami na Južnem Tirolskem. Tako pridobiva vprašanje čisto po nepotrebnem zmerom očitnejši mednarodni značaj in pomen.

TUDI PEVOVODJA

Ko je Hruščev prejšnji teden obiskal Lipsko, je množica začela peti revolucionarno pesem: »Bratje k soncu, k svobodi!« Pri 3. kitici je prišlo petje navzkriž s spremljavo, ker je ljudstvo preveč hitelo. Hruščev je, ne bodi len, skočil na oder ter začel tako odločno dirigirati, da je pevce in godce spet spravil v pravi tir.

Toda zborovodja Hruščev nima zmerom iste sreče. Jugoslovani in katerikrat tudi Poljaki ne pojejo vedno tako, kot Hruščev želi.

DRZNI LETALEC

Pred leti se je ves svet čudil, ko je Lindbergh na majhnem zrakoplovu popolnoma sam preletel Atlantski ocean. Pogumnega letalca je sedaj še prekosil Američan Maks Conrad, ki se je v petek sam pripeljal na enomotornem letalu čez ocean v 33 urah in 55 minutah in je pristal v Rimu. Med vožnjo je igral na orglice, da ga ni premagala utrujenost, in vsako uro je zmolil del rožnega venca. Na vprašanje časnika, kateri so bili najtežji trenutki, je odgovoril: »Ti sedaj, ko vsi silite vame!«

Zanimivosti

ČUDOVITA URA

V danski prestolnici Kopenhagenu hranijo v mestni hiši najpopolnejšo uro, kar jih je kdaj človeški um zamislil. Čudovita naprava ne kaže samo ur, minut in stotink sekund, ampak tudi gibanja vseh poznanih nebesnih teles in določuje obenem vse praznike, sončne mrke ter celo gibanja zemeljskih tečajev.

To čudo človeške znanosti se bo vrtelo še dolga tisočletja. Med tisoči kolesc so tudi takšna, ki se bodo enkrat popolnoma zavrtela šele po 25.700 letih, tako neznansko počasno se vrte!

Znamenito napravo je do potankosti izdelal in s celo skupino sodelavcev sestavljal skozi 50 let urar in zvezdoslovec Jens Olson, ki je umrl ob koncu druge svetovne vojne.

Jensov oče je bil reven težak s številno družino. Dečko je nekoč poslušal očetovo pravljico o čudni uri v gradu neke kraljičine. Ura se je ustavila in deklica je od žalosti umrla. Zbudila naj bi se, ko bo spreten urar spet pognal kolesje v tek. Olsen je zato sklenil postati urar. Zaradi revščine je moral najprej delati pri mehaniku, ki je pa bil tolikanj učen, da se je vajenec lahko od njega naučil višjega računstva in mehanike. Po 5 letih je odšel po svetu in na raznih vseučiliščih izpopolnjeval svoje znanje ter vzbujal pri vseh profesorjih pozornost.

Ko se je vrnil v domovino, je odprl urarsko delavnico in začel uresničevati načrt o astronomski uri. Vsa dela so bila zaključena, ko mu je bilo 72 let. Ura, ki kaže vse spremembe v vesoljstvu, je končno začela tiktakati!

Manjkajo ji sicer še nekatere podrobnosti, ki jih bodo morali izdelati Olsonovi učenci, toda mojster jim je zapustil tako natančne načrte, da ne bodo mogli pogrešiti. Zato lahko rečemo, da je največje mehanično čudo naše dobe že uresničeno.

UMRL JE MSGR. BARTOLOMASI

Pred dnevi je v Piemontu izdihnil dušo 90-letni msgr. Angelo Bartolomasi, prvi italijanski škof, ki je po izgonu slovenskega škofa Karlina prispel ob koncu prve svetovne vojne februarja 1920 v Trst.

Msgr. Bartolomasi je bil plemenit človek, kateri je v tedanjih časih fašistovskih nasilstev pogumno branil tukajšnje Slovence in Hrvate ter si s tem zagotovil svetlo mesto v zgodovini našega naroda. S svojim pravičnim in res krščanskim značajem je daleč nadkriljeval mnoge druge cerkvene dostojanstvenike v teh krajih in zato bo njegov spomin ostal neizbrisen v našem ljudstvu! Bartolomasi je umrl v največji revščini, ker je vse svoje imetje razdelil med reveže.

POLKOVNIK GRIVAS

Voditelj oboroženega grškega odpora na Cipru polkovnik Grivas se bo po sporazumu med Angleži, Turki in Grki nemoteno umaknil z otoka v Grčijo. Nadškof Makarios mu bo podelil svetinjo za hrabrost ter ga proglasil za narodnega junaka.

Tržaškega

TRŽASKI OBČINSKI SVET

Na torkovi seji so svetovalci dolgo razpravljali o zakonu, ki na novo urejuje odkup ljudskih stanovanj, zgrajenih z državnimi sredstvi. Ta stanovanja se po novem zakonu lahko odplačujejo tudi v obrokih, vendar je treba v tem primeru plačevati 5,8% obresti celotne vrednosti stanovanja. Če se pa izkaže, da stanovalec ne more izpolniti svojih obveznosti, ga lastnik lahko prisili, da izprazni stanovanje.

Komunisti menijo, da je ta zakon krivičen, in so zato predlagali, naj svet od parlamenta zahteva, da ga popravi. Novi zakon naj zlasti ukine plačevanje obresti ter določi, da se družine, ki so že zasedle stanovanja, ne smejo iz njih izgnati samo zato, ker ne morejo redno plačevati obrokov.

Demokristjani so se sicer v tem vprašanju delno strinjali s komunisti, a so menili, da je dovolj, če občina pristojnim oblastvom priporoči, naj pri izvajanju zakona pazijo, da se kakemu stanovalcu ne zgodi najmanjša krivica.

Svet je po daljši razpravi sklenil, naj vprašanje prouče predstavniki političnih skupin ter svoje zaključke sporoče na eni prihodnjih sej mestnega sveta.

V začetku seje je svetovalec Gombač (KP) predlagal, naj se odbor zanima, da se okolica Trsta proglasi za hribovito področje, češ da bodo od tega imeli znatne koristi zlasti tukajšnji kmetovalci. Župan je odgovoril, da to vprašanje odbor še preučuje. Socialist Teiner je pa zahteval, naj se čimprej skliče sestanek predstavnikov vseh važnejših tržaških ustanov, da spet ožive vprašanje deželne avtonomije, o kateri se zdi, da jo skuša nova vlada spraviti v pozabo. Župan Franzil pa je odvrnil, da je tudi Segnjevova vlada za ustanovitev dežele Furlanije - Julijske krajine, ter obenem pristavil, da se je še pred dnevi mudil v Trstu višji uradnik iz Rima ter zbiral podatke za novo deželo.

DOLINA

Prejšnji četrtek ob 8.30 zvečer je na seniku Purgerjeve družine iz Doline iznenada izbruhnil velik požar, ki je v nekaj urah popolnoma uničil poslopje. V plamenih je zgorela tudi junica, ki je Purgerjev sin Ljubo kljub nevarnostim za lastno življenje ni utegnil rešiti. Uničenih je bilo okrog 50 stovov sena ter vse poljsko orodje.

Pri gašenju požara so se odlikovali zlasti domači fantje in možje, ki so poskrbeli, da se ni ogenj razširil na sosedna poslopja, še preden so dospeli gasilci iz Milj in Trsta.

Poslopje je bilo sicer zavarovano, a za majhno vsoto, tako da so Purgerjevi pretrpeli ogromno škodo. Vzroki požara doslej niso še znani.

NABREŽINA

Na seji občinskega sveta so prejšnji četrtek svetovalci najprej soglasno odobrili obračun za l. 1958 ter nato v glavnem razpravljali o zemljišču, na katerem naj se zgradi poslopje za Delavski urad. Ta ima sedaj prostore v občinskem domu, a name-rava sezidati samostojno stavbo.

Svet je sklenil, naj občinski tehnični urad izbere nekje v bližini županstva primerno

zemljišče, ki ga bo občina nato brezplačno odstopila Delavskemu uradu.

V ponedeljek zvečer so na cesti pred lekarno dr. Logarja v Nabrežini našli 52-letnega domačina Hermana Svetliča hudo ranjenega in nezavestnega. Z avtom Rdečega križa so ga odpeljali v tržaško bolnišnico, kjer so mu zdravniki ugotovili precejšnje udarce na glavi ter pretres možganov. Ker je bil na cesti poleg ranjenca tudi prevrnjen motor, se zdi, da se je Svetlič na še nepojasnjen način zaletel v tamkajšnji obcestni zid.

Vsi vaščani mu želimo, da bi se čimprej zdrav vrnil domov.

STIVAN

Skupina delavcev, zaposlenih v štivanski papirnici, je pred kratkim ustanovila zadrugo, katere glavna naloga je, da skrbi za razkladanje, oziroma nakladanje lesa, papirja in vsega ostalega gradiva, ki prihaja, odnosno odhaja iz papirnice.

Sodimo, da je bila zamisel zelo pametna in koristna. Novi zadrugi zato želimo mnogo uspeha v njenem delovanju.

SKEDENJ

Prizivno porotno sodišče v Trstu je v ponedeljek zavrnilo priziv, ki ga je bila vložila skupina 7 škedenjcev proti razsodbi porotnega sodišča, katero je avgusta leta 1956 štirim škedenjcem naprtilo po 20 let ječe, češ da so maja 1945. leta med neko demonstracijo zakrivali smrt Sicilijanca Aleccija.

Prizivno sodišče je povsem potrdilo prejšnjo obsodbo in ni upoštevalo tistega določila londonskega sporazuma, ki pravi, da se prebivalci bivšega STO-ja ne bodo sodno preganjali za dejanja, izvršena v zvezi z borbo za državno pripadnost tukajšnjega ozemlja. Sodišče ni tudi upoštevalo odloka 190 generalnega komisarja Palamare, ki določa, da je omenjeno določilo londonskega sporazuma treba smatrati za pravno veljavno in torej za vsa oblastva obvezno.

Proti zadnji razsodbi so zagovorniki vložili priziv na kasacijsko sodišče.

ZAHVALA

Vsem, ki so z nami sočustvovali ob bridki izgubi naše drage mame in none

JUSTINE COLJA roj. TROBEC

se toplotno zahvaljujemo.

Posebna zahvala naj gre zdravniku dr. D. Martelancu, ki ji je lajšal bolečine, č. g. Škarbarju za tolažbo v zadnjih trenutkih, g. župniku Požareliju iz Škrbine za njegove tople besede ob odprtem grobu ter dr. Bidovcu za ganljive poslovilne besede pred rojstno hišo.

Enaka zahvala vsem darovalcem cvetja in vsem tistim, ki so prispevali za Dijaško Matice, spremljali pokojnico na njeni zadnji poti ter vsem, ki so na katerikoli način počastili njen spomin.

Iskrena zahvala vsem škrbinskim vaščanom, ki so jo v tako velikem številu spremljali na domače pokopališče.

Družine
COLJA, TOMAZIČ, STOLFA,
DEBEVC in TRAMPUZ

Trst - Škrbina, 10. III. 1959.

Virgilu Ščeku v spomin

Od vseh zapuščeni in izročeni na milost in nemilost protipostavnemu nasilju fašistov, so sklenili, da bodo svoje človeške in državlanske pravice pač sami branili, pri čemer so pa na žalost prišli nehote v spor tudi z vojaštvom, ki je nastopalo skupno s črnosrajčniki. Ravnali so v silobranu, a pri tem trčili proti svoji volji ob državna oblastva ter tako pogreznili sebe in svojce v veliko nesrečo.

Ko so uklenjene kmete gnali v puljske zapore, so mimoidoči Italijani na cestah gledali nanje kot na prave zločince in jih psovali. In res so reveži bili prišli v spor z obstoječimi zakoni, ker so se s silo bili upirali vojaštvu. Tada kdo je to izzval in bil moralni krivec krvavih dogodkov, smo pojasnili.

Kmetje niso nikomur nič hoteli: spokojno so živeli v svojih domovih in garali na pičli zemlji, da prehranijo žene in otroke. Želeli

30.

Dr. E. BESEDNJAK

niso drugega, kot da žive v miru. Tedaj so se pa fašisti iz Vodnjana začeli dvigati na svoje »volilne agitacije«, o katerih je govorilo sporočilo generalnega civilnega komisariata v Trstu. »Volilne agitacije«, združene s protizakonitimi nočnimi hišnimi preiskavami in pretepanjem prebivalcev ob popolni brezbriznosti za mir in red odgovornih državnih oblastnikov.

Kateri razsoden človek je mogel pričakovati, da se bodo kmetje dali brez odpora od fašistov, to je od zasebnikov, po mili volji mlatiti ali celo gnati iz domov čez mejo? Kmetje so sklenili, da se bodo branili, in ko so se z vojaštvom pomešani črnosrajčniki pojavili spet v Krnici so se postavili vsem skupaj po robu. Tak odpor je kmete sicer le gnal v nesrečo, a je človeško razumljivo, zlasti če upoštevamo ponosni in pogumni značaj ondodnega prebivalstva in obupne socialne razmere, v katerih je živel.

NAJBOLJ ŽALOSTEN DEL ISTRE

Prizorišče bojov je bila obširna planjava, imenovana Proština, ležeča nad skalovitim kvarnerskim obrežjem okoli Krnice.

Na njej je bila raztresena šestorica hrvatskih vasi, povezanih med seboj po kolovozih in obdanih z goščavami. Ob začetku prve svetovne vojne je Avstrija zgradila ravno skozi ta naselja zunanji obrambni pas puljske trdnjave ter pri tem uničila kmetom mnogo njiv in vinogradov.

Pred izbruhom sovražnosti z Italijo spomladi l. 1915 je pa prišel povrh še ukaz, da mora prebivalstvo takoj zapustiti domove ter se preseliti v razna begunska taborišča Avstrije in Ogrske. Ko so se po večletnem bednem tavanju po tujini vrnili nesrečneži l. 1918 domov, se je pred njihovimi očmi razgrnila žalostna slika: od njihovih domov so bili ostali le goli zidovi. Nikjer pohištva, nikjer živine, nikjer orodja! Povsod le razrušena in razrita polja, preprežena s strelskimi jarki, polnimi orožja, katerega so se kmetje polastili, da bi ga s časom prodali kot staro železo. Prebivalstvo je bilo na beraški palici!

»LABINSKA REPUBLIKA«

Povrh se je še zgodilo, da sleherni premoženja oropanim kmetom oblastva niso prihitela na pomoč, kakor bi bila morala. V

(Nadaljevanje na 5. strani)

— Dopisi iz Goriške —

GORIŠKI POKRAJINSKI SVET

V soboto je imel goriški pokrajinski svet izredno sejo, na kateri je razpravljalo o bodoči avtonomni deželi Furlaniji — Julijski krajini. Pred razpravo pa je predstavnik demokristjanov Cocianni predlagal, naj svet v posebni resoluciji obsodi zadnje vznemirljive dogodke na Južnem Tirolskem. Za resolucijo so glasovali vsi svetovalci, razen komunistov, socialistov in slovenskega svetovalca Černeta, ki so se glasovanja vzdržali.

O samoupravni deželi je imel glavni govor mladi nennijevec Cappello, ki je predlagal, da se čimprej zbere na posebnem zborovanju pokrajinski sveti iz Gorice, Trsta in Vidma. Tu naj se izvoli posebna komisija, ki naj pri predsedniku republike in drugih najvišjih državnih oblastvih izposluje, da se čimprej odobri zakon o samoupravni deželi. Predlog so podprli komunisti Poletto in Bergomas ter oba Slovenca Černe in dr. Macuzzi. Gospod Černe je zlasti poudaril, da je za ustanovitev nove dežele treba čimprej posredovati v Rimu, ker se zdi, da se nova Segnija vladati temu vprašanju nekako izmika. Kot predstavnik slovenske manjšine pa je vztrajal, da mora ustanovni zakon vsebovati tudi vsa potrebna jamstva za nemoten jezikovni in kulturni razvoj Slovencev, česar dosedanji načrt Kršč. demokracije žal niti zdaleč ne omenja.

Kako so ta jamstva potrebna, so pokazale tudi zadnje demonstracije tržaškega dijaštva v zvezi z dogodki na Južnem Tirolskem. Te so namreč dokazale, da je v naših krajih zelo živ protislovenski duh. Protislovensko mržnjo je izžarevala tudi podobna demonstracija goriškega dijaštva. Da se ta nezdravi duh zatre, je potrebno, da se v statutu nove dežele natančno določijo pravice naše manjšine, ki jih tudi predvideva 16. člen italijanske ustave.

Dr. Macuzzi je pravilno ugotovil, da je prav zaradi Slovencev v ustavi določeno, naj ima bodoča dežela poseben statut. Zato je treba pri nas kot drugod po svetu in, kot so n.pr. pred nekaj dnevi določili za Ciper, pravno urediti vprašanje predstavnosti slovenske narodne manjšine v vseh oblastvenih organih nove dežele.

Predstavnik Kršč. demokracije Pecorari je najprej ugotovil, da se njegova stranka trajno bori za ustanovitev nove dežele, ki jo zahteva tudi prisotnost raznih narodnostnih skupin na tem ozemlju. Pecorari je navedel tudi gospodarski položaj, ki nujno terjaja ustanovitev samoupravne dežele. Zelo stvarna se nam zdi zahteva demokristjana Pelizzona, ki je dejal, da je treba posvetiti vso pozornost predvsem pravilni izdelavi statuta, volilnega reda in razširitve pokrajinske samouprave. Omenil je tudi, da bi bilo še najbolj primerno, ako se za sedež nove dežele določi Gorica.

Razprava o novi deželi se bo nadaljevala na seji v soboto, 14. t. m.

IZ STEVERJANA

Predpreteklo nedeljo je krožek naših fantov in deklet priredil lepo in poučno Prešernovo proslavo. Pesnikovo osebnost, njegovo delo ter pomen njegovih pesmi je številnemu občinstvu orisal naš kaplan g. Simič. Nato so fantje in dekleta uprizorili dra-

matizirani Prešernov spev Krst pri Savici. Lepa kulturna prireditev se je zaključila z nastopom našega odličnega pevskega zboru, ki ga vodi požrtvovalni g. Herman Srebrnič. Predavatelju, igralcem in pevcem se vaščani prisrčno zahvaljujemo, da so nam priredili tako lep kulturni večer.

Števerjanska dekleta in fantje se iskreno zahvaljujemo g. dr. Stojanu Brajši, ki nam je s tolikšnim znanjem predaval o verskem življenju. Fantom je govoril v soboto zvečer, dekletom pa v nedeljo popoldne. Takih zanimivih predavanj si še želimo, ker jih živo potrebujemo za svojo versko in kulturno izobrazbo.

V petek, 27. februarja, je na Valerišču v 80. letu starosti umrl od vseh spoštovan Avguštin Komjanc. Pokopali smo ga v soboto ob izredno veliki udeležbi vaščanov.

Pokojnik je bil poštenjak od nog do glave, vzoren gospodar in dober oče. Po poklicu je bil sicer krojač, a ker je rodno grudo zelo ljubil, se ji je vsega posvetil ter bil znan kot eden najbolj naprednih kmetovalcev v Števerjanu. Do smrti je zvesto opravljal tudi službo cerkvenega ključarja ter bil zelo vnet za božjo čast in božjo hišo.

Naj mu bo Bog bogat plačnik tudi v večnosti. Užaloščeni družini in vsem sorodnikom izrekamo Števerjanci iskreno in globoko sožalje.

Sožalju se pridružuje tudi uredništvo Novega lista, saj je bil pokojnik njegov zvesti naročnik.

IZ SOVODENJ

V občinskem domu je bil predpreteklo nedeljo občni zbor kmečke bolniške blagajne. O poslovanju v prejšnjem letu je številnim članom poročal predsednik g. Miro Hmeljak. Tako smo zvedeli, da je bilo lani opravljenih 73 zdravniških pregledov, bolniške nege pa je bilo deležnih 16 članov, za katere je blagajna potrošila 418 tisoč lir. Ob začetku lanskega leta je bilo v blagajno včlanjenih 143 kmetovalcev s 460 družinskimi udi, ob koncu 1958 pa je bilo vpisanih 148 kmetovalcev s 451 člani.

Iz finančnega poročila izhaja, da so člani lani plačali 343 tisoč 500 lir zavarovalnine ter skoraj 132 tisoč zaostankov; od 1. 1957 je v blagajni ostalo nekaj nad 265 tisoč lir; do konca 1958 pa je v blagajno prišlo skoraj 741 tisoč.

Največ je blagajna izdala za zdravnika, in sicer 227 tisoč lir, za babico 36 tisoč, 4 tisoč je bilo upravnih stroškov, nad 13 tisoč so pa potrošili za volitve. Konec leta 1958 je ostalo v blagajni 460 tisoč 429 lir.

Člani so se na občnem zboru zlasti hudo pritoževali proti previsoki zavarovalnini, ki znaša 750 lir za vsakega člana, tako da so pri tem najbolj prizadete številne družine. To zadevo bi morala oblastva nekoliko drugače urediti.

NOVA ZDRAVNIKA

V soboto, 28. februaria, sta na vseučilišču v Padovi diplomirala iz splošnega zdravilstva Goričana brata Dinko in Jože Vrtovec, ki sta položila zrelostni izpit na slovenskem liceju v Gorici.

Novima zdravnikoma iskreno čestitajo vsi prijatelji ni znanci. Čestitkam se pridružuje tudi Novi list.

USPEH RODITELJSKIH SESTANKOV

Predpreteklo nedeljo je bil roditeljski sestanek na slovenski strokovni šoli, v nedeljo pa na slovenski nižji gimnaziji. Oba je vodil g. ravnatelj dr. Nemeč; na obeh zborovanjih je bila udeležba nadpovprečna, kar je dokaz, da starši sestanke odobravajo ter jih smatrajo za potrebne in koristne. Po primernem nagovoru in splošnih pojasnilih g. ravnatelja so se starši razgovarjali s profesorji o učnem napredku posameznih učencev.

Virgilu Ščeku v spomin

(Nadaljevanje s 4. strani)

Vodnjanu je bil tedaj vsemogočni gospodar zloglasni fašist Steiner, ki je iz dna duše sovražil Slovane. Namesto da bi bedne povratnike z vsemi sredstvi podprl, jih je pustil na cedilu.

Javnost se je zato naravnost čudila, kako so zapuščeni kmetje ta leta mogli vzdržati in se prehraniti. Obnavljali so polja, kakor so znali in mogli, svoje sinove pa pošiljali v sosedni Labin, da si kot rudarji zaslužijo košček kruha. V istem letu 1921 je, kot znano, izbruhnil v Labinu upor delavcev, ki so se za nekaj časa polastili javne oblasti in tam vladali. To je bila slovita »Labinska republika.«

Ker je bil Steiner prepričan, da so pri vstaji pomagali tudi krniški rudarji, je Krnico in nje hrvatsko prebivalstvo še bolj zaso-vražil ter mu odrekel vsako pomoč. Kmetje so bili obupani, a si niso znali pomagati.

IZGON VSEH IZOBRAŽENCEV

Da bi se znesli nad prebivalci Proštine, so fašisti začeli preganjati vse izobražence on-dotnih krajev. Vrgli so se na duhovnike, učitelje in dijakke ter jih prisilili, da se izsele.

Tako je ljudstvo ravno v najkočljivejših trenutkih ostalo brez domačih izobražencev, ki bi jim bili mogli dati kak pameten nasvet ter obvarovati nepotrebni žrtev in nesreč. Namesto tega je obubožano, stiskano ter zato silno razdraženo prebivalstvo doživelo le to, da so črnosrajčniki prihajali oboroženi v njihove vasi, ljudi psovali, jim grozili ter jih **pretrepali**. Prav izvrstno sredstvo, s katerim se je dalo komaj priključene Jugoslovane navdušiti za Italijo!

Kdo naj se pri tem čudi, da so se kmetje v Krnici in okolici postavili v bran fašističnim, z vojaštvom združenim nasilnikom?

V TISKARNI EDINOSTI

Vesti o dogodkih v južni Istri so se z veliko naglico razširile po vsej Julijski krajini. Laški nacionalistični tisk je valil seveda vso krivdo le na kmete, fašistovskih izzivanj in nasilstev niti omenil ni.

Tržaški Il Piccolo je javno napadel tudi nas, da smo s svojim pisanjem nahujskali hrvatsko prebivalstvo ter s tem bili sokrivi upora. Tako pisanje ni pomenilo nič drugega, kot kazati s prstom, kje naj črnosrajčniki iščejo in primejo prave krivce.

In res so se oblastva zbal, da utegne priti v Trstu do protislovenskih izgredev.

Zato so dala v mestu zastražiti naše denarne zavode, ki smo jih tedaj še imeli v precejšnjem številu. Obenem so pojačala stalno posadko orožnikov in vojaštva v tiskarni Edinosti v ulici Sv. Frančiška. Pomnožila so jo za eno četo brigade Sassari v bojni opremi.

(Nadaljevanje)

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ SV. PETRA SLOVENOV

V zadnjem dopisu nismo mogli navesti vseh izjav, ki so jih na zadnji razpravi proti 51 bivšim partizanom iz naše domačije dale odlične razbremenilne priče. Ker so pa bila pričevanja senatorjev Parrija in Solarija, poslanca Longa in političnega komisarja vseh italijanskih partizanskih enot v Furlaniji Maria Lizzera pravno zelo pomembna, jih priobčujemo v današnjem dopisu.

Senator Parri je bil do novembra 1944, ko so ga nacisti odpeljali v taborišče, namestnik poveljnika italijanskih osvobodilnih borbenih enot (Corpo Volontari della Libertà) ter je pričal zlasti o odnosih med italijanskim in jugoslovanskim osvobodilnim gibanjem. Tako je povedal, da italijanski antifašisti niso iskali stikov samo z jugoslovanskim osvobodilnim gibanjem, temveč tudi s francoskim, ker sta bili obe državi žrtvi napada italijanskega fašizma.

Odvetnik dr. Tončič je senatorja Parrija vprašal, ali mu je znano, da so se tudi italijanske odporne sile polastile seznamov prebivalstva ter tako preprečile, da bi Nemci ljudi mobilizirali. Senator je odgovoril pritrdilno in navedel tudi nekaj primerov, ki so se zgodili v Emiliji in Piemontu.

Na vprašanje istega odvetnika, kaj mu je znano o ravnanju fašizma s slovensko narodno manjšino, je Parri izjavil, da je treba pri tem razlikovati položaj Slovencev in Hrvatov v Julijski krajini od položaja Slovencev v Beneški Sloveniji. V Julijski krajini je fašistovski režim, da bi zatrl slovenski značaj ozemlja, šel celo tako daleč, da je poitalijančeval slovenske priimke in nagrobne napise. Beneška Slovenija pa je prišla pod Italijo že l. 1866 in je bila hudo poitalijančena že pod drugimi vladami. Tamkajšnje ljudstvo je italijanskega čustvovanja, čeprav je očitno slovenskega porekla, kar dokazujejo zlasti njegovi priimki. To prebivalstvo je smrtno zasovražilo fašizem, ker je nasilno zatrl njegov materin jezik celo v cerkvah in prepovedal rabo slovenskega katekizma. Tako je po dolгих letih popolnega molka po zaslugi senatorja Parrija bilo italijansko javno mnenje prvič pravilno obveščeno o fašistovski krutosti do Slovencev.

Pričevanje senatorja Solarija

Ko je bil senator Parri odpeljan v Nemčijo, je stopil na njegovo mesto v vodstvu odporne sile gibanja senator Solari. Ta je pred sodniki izpovedal, da so se prve italijanske protinacistične in protifašistovske borbene enote sicer organizirale takoj po 8. septembru 1943. leta, toda na ozemlju Beneške Slovenije so se še pred italijansko predajo več časa borili slovenski partizani. Politični komisar garibaldinskih enot v Furlaniji in Julijski krajini Mario Lizzero — Andrea je stopil v stik s slovenskimi partizanskimi edinicami v Slenartu proti koncu leta 1943. Tedaj so se bili dogovorili, da bodo slovenske enote nastopale v borbi proti okupatorju vzhodno od Nadiže, italijanske pa zapadno od nje.

Z jugoslovanskimi partizani so se po predaji Italije borili tudi mnogi italijanski vojaki, a tisti, ki se niso hoteli prostovoljno vključiti v jugoslovanske edinice, so se lahko svobodno vrnil domov. Vsakega poštenega Italijana pa mora o neumestnosti florentinskega procesa prepričati zlasti pomembna izjava senatorja Solarija, ki je dejal, da so bili italijanski partizani močno ganjeni, ko so zvedeli, da so jugoslovanski partizani človekoljubno ravnali z italijanskimi vojaki, čeprav so še nekaj dni prej pripadali vojski, ki je sodelovala pri fašističnem napadu na Jugoslavijo.

Na vprašanje predsednika sodišča, če je kdaj kaj slišal o Beneški četi, je senator Solari odgovoril, da ni o tej četi nikoli nič slišal, pač pa je vedel le za Briško-beneški odred.

Poslanec Longo

Je bil med vso nemško zasedbo namestnik poveljnika Zbora prostovoljcev za svobodo (CVL).

Na predsednikovo vprašanje, ali so enote jugoslovanske osvobodilne vojske bile na področju Beneške Slovenije že pred 8. septembrom 1943, je poslanec Longo odgovoril pritrdilno. Dejal je, da se je osvobodilna borba jugoslovanskih narodov začela takoj po skupnem napadu fašistovske Italije in

nacistične Nemčije na Jugoslavijo. Po 8. septembru so se pa izoblikovale tudi italijanske borbene edinice, ki so stopile v stik z enotami IX. jugoslovanskega korpusa, v katerega je spadal tudi Briško-beneški odred. O kaki Beneški četi pa ni nikdar slišal. Dodal je še, da je bila zasluga jugoslovanske partizanske vojske, da so se mogle italijanske odporne sile tako hitro organizirati.

Ko ga je predsednik vprašal, ali so bile na področju Beneške Slovenije kake borbe med Nemci in partizani, je Longo prebral odlomek poročila, ki ga je 22. 9. 1943 izdala vrhovna komanda nemške vojske. Poročilo se takole glasi: »V vzhodnem delu Benečije, v Italiji in Sloveniji so se slovenski uporniki skupno z italijanskimi komunisti in s hrvaškimi skupinami skušali polastiti oblasti s tem, da so izkoristili izdajstvo Badoglia. Nemške čete so ob podpori fašistov in raznih skupin prostovoljcev zasedle važnejše kraje in prometna središča in napadajo upornike, ki kradejo in plenijo.«

»Kaj pa veste o sporazumu med slovenskimi in italijanskimi partizanskimi enotami in kaj o razmejitvi?« je predsednik sodišča nato vprašal pričo. »Poznam zelo dobro te sporazume,« je odgovoril Longo, »ker sem osebno sodeloval pri pogajanjih. Pri tem je šlo predvsem za organizacijo borbe proti skupnemu sovražniku. V ta namen je bil sklenjen tudi dogovor med garibaldinsko brigado Friuli in Briško-beneškim odredom«. Kar se pa tiče razmejitve med obema državama, je bilo domnjeno, da se bo to vprašanje obravnavalo po vojni.

UKVE

Pred kratkim smo pokopali komaj osemletnega fanta iz družine Franca Janka. V nekaj dneh ga je kruta smrt iztrgala staršem.

Ko se je fant igral, ga je v roko kavsnil domači petelin. In prav ta neznačajna rana je bila zanj usodna! Ko ni nihče več mislil nanjo, je fanta začel zvijati krč. Peljali so ga v videmsko bolnišnico, a je bilo že prepozno. Nastala je zastrupitev — tetanus — in ubogi fantek je umrl.

Pogreba se je poleg vse tukajšnje šolske mladine udeležilo veliko število vaščanov, ki so fantku poklonili tudi mnogo vencev.

Naj mu sveti večna luč! Hudo prizadeti družini izrekamo globoko sožalje.

78

V SONCU IN SENCİ

(Usoda Habsburžanov)

R. B.

Lucheni si je v ječi domišljal, da je storil velikansko dejanje. Tako bolešno navdušen je bil zaradi posrečenega atentata, da je pisal nekaterim znancem, da se njegova stvar more primerjati komaj z znano vohunsko zadevo Dreyfuss, ki je grozila, da zruši Francijo. Enako si je domišljal Lucheni, da je zrušil prestole tiranov z zamahom bodala; v resnici je zadel le revno žensko bitje, čeprav je nosilo naslov cesarice.

Morilec, bolj mu pristojna ime zanešenjak, je sam prosil, naj ga sodijo po postavah kantona Luzerna, kjer je bila še v veljavi

smrtna kazen. »Na ta način«, je pisal iz celice, »bom v skokih poletel k ljubljeni gijotini in me ne bo treba nič porivati«.

Umor cesarice je izzval po svetu različne odmeve. Iz vseh mest, celo iz Trsta in Ljubljane, so prihajale od raznih podtalnih krožkov čestitke zaradi »junaškega« dejanja. Seveda ni kaznilniško ravnateljstvo teh pisem niti izročilo Lucheniju.

Preko usmiljenja v smrt

Pošiljali pa so mu tudi drugačna pisma. Eno z Dunaja je imelo spodaj kar 16.000 podpisov raznih žena in deklet. V njem

kličejo vsa prekletstva tega in onega sveta na »krvoločno zver, ki zasluži, da bi mu roke in noge odsekali, soli in kisa nalili v rane, pa še ne bi opral krvi, ki se je pcedila iz srca ljubljene cesarice«. Pismo je bral par dni pred obravnavo. Nasmehnil se je, češ da je od usode poklican za maščevalca trinogov

Štirideset protnikov raznih poklicev sedi v sodni dvorani. Samozavestno in skoro igralsko pokima Lucheni proti skupini častnikarjev, zadovoljen, ker bodo jutri vsi ponatisnili njegove besede in gibe.

Predsednik ga vpraša, ali se čuti krivega. Ponosno odgovori, da je pri polni zavesti izvršil svoje dejanje. Pahnila ga je pa na to pot beda in lakota že izza mladih dni, ko je moral vsak dan občutiti, da je vržen iz družbe, da nekateri uživajo obilje in časti, drugi pa stradajo. On da je orodje v rokah nevidne pravice.

(Dalje)

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

In kaj dela naša inteligenca?

»Novi list« je že večkrat načel vprašanje kulturnega delovanja med našim ljudstvom na Tržaškem in Goriškem in dal v tem oziru tudi že nekaj predlogov, ki pa so naleteli na gluha ušesa. Tokrat pa bi radi spregovorili o delu naših izobražencev.

Pogosto je slišati, da Slovenci v Trstu nimamo močne meščanske plasti in da je v tem naša slabost. Ta trditev morda do neke mere drži, popraviti pa jo moramo v toliko, da bi Slovenci lahko imeli močno meščansko plast v Trstu, če bi se nam sproti ne potujčevala, oziroma če bi bili naši meščani bolj pogumni. Veliko so krive razmere, ker če hočejo priti ljudje iz meščanskega sloja na boljše ali celo na vodilne položaje, morajo zatajiti ali pa vsaj ne javno pokazati, da so Slovenci. Meščanska plast pa je povsod kulturno najsprejemljivejša in najdejavnija, zato je pomanjkanje opore v meščanstvu slovenski kulturi na Tržaškem v veliko škodo.

PLAST IZOBRAŽENCEV

Ne glede na šibkost našega meščanstva pa imamo na Tržaškem in Goriškem precej močno plast izobraženstva. Statistiki o tem verjetno ni, vendar lahko rečemo, da imamo na Tržaškem vsaj 500 slovenskih izobražencev in precej jih je tudi v Gorici, če niti ne upoštevamo dijaštva višjih šol. Tako je baje samo na tržaškem vsučilišču okrog 200 slovenskih študentov. Jasno je, da ni vsakdo umstveno živ in ploden, kdor je dosegel kje kako diplomu, vendar pa je pravih izobražencev kljub temu veliko. Na žalost pa se ta duhovna moč v našem kulturnem življenju sorazmerno malo pozna. Le kaka petina naših izobražencev je v kulturnem delovanju, drugi pa se vdajajo neupravičljivi brezdelnosti. S tem da nekdo kolikor toliko redno opravlja svojo šolsko ali drugo službo in si hodi redno po mesečno plačo, še nikakor ni izpolnil v moralnem in narodnostnem pogledu dolžnosti slovenskega izobraženca.

Zanimivo je, koliko teh negibnih ljudi toži nad svojimi slabimi živci. Pri vsakem obisku v kavarni boste naleteli na koga, ki je pravkar prišel od zdravnika ali se pravkar odpravlja k njemu, da bi mu predpisal kaka pomirjevalna sredstva ali napravil kardiogram. Od ljudi pa, ki največ delajo na našem kulturnem področju, nikoli ne slišimo, da bi se pritoževali nad svojimi živci. Tudi ta članek je bil napisan prav po srečanju z nekim takim »bolnikom«.

Če pa bi si ti ljudje našli kako kulturno delo, ki bi jih resnično zanimalo in zadovoljevalo, bi bilo njihovih živčnih težav in nespečnosti verjetno na mah konec. Med vsemi slovenskimi kulturnimi delavci v Trstu nam ni znan niti eden, ki bi moral uporabljati uspavalne praške ali bil živčno razrvan; kvečjemu se začuti kdaj živčno izčrpanega od prethudega duševnega dela.

Če komu obzirno svetujemo, naj se loti kakega zanimivega dela, ki mu bo v razvedrilo, naši kulturi pa bo v katerem koli pogledu pomagalo malo naprej, se začudi: »Kaj pa naj delam?« Ravno to pa je žalostno, da naš izobraženec niti ne vidi nalog, ki nanj čakajo.

Vse naše kulturne organizacije bi potrebovale izobražene in sposobne ljudi v svojem vodstvu. In koliko stvari je, ki jih sploh nihče ne dela? Če bi se našlo nekaj energičnih in sposobnih mladih izobražencev, ki imeli lahko Slovenci v Trstu močne športne klube in bi igrali važno vlogo v tržaškem športu. Tu ne veljajo niti izgovori, da ni sredstev, oziroma pomočkov. Tudi kulturno-družabno življenje bi lahko bilo čisto drugo, kot je, če bi se našli izobraženci, ki bi mu znali dati pobude. Naši listi, od dnevnika do mesečnikov, so pustili, ker premalo ljudi dopisuje vanje. Premalo je v njih izvrlnih misli in pobud. Tako bi lahko še dolgo naštevali, kaj vse manjka in česar naši izobraženci ne vidijo.

BREZBRIZNOST DO NASE STVARNOSTI

Znak naše duševne negibnosti je tudi to, da so zamrle vse pobude za dobro slovensko tržaško revijo, pa čeprav bi izhajala le na malo strah. Tudi pomanjkanje založbe za izdajanje leposlovnih knjig nam ni v čast. Prepričani smo, da bi obstoj take založbe dal nov in močan zagon slovenski literaturi v Trstu in na Goriškem ter sploh na Primorskem in morda tudi na Koroškem. Res primanj-

kuje finančnih sredstev. Toda prepričani smo, da primanjkuje še bolj volje in sposobnosti.

Navadili smo se stokati nad položajem naše manjšine, a noben naš izobraženec si ne vzame truda, da bi kakor koli s študijami osvetlil naš položaj v političnem, sociološkem, kulturnem in narodnostnem pogledu. Če bi ne bilo dr. L. Čermelja in nekaterih drugih ljudi, ki sploh ne žive na Tržaškem, bi nam ostala neznana najosnovnejša sociološka dejstva v zvezi z našo manjšino. Danes je nedvomno eden največjih problemov naše manjšine pojav »dvoživkarstva«, namreč da naši okoličani dela v tovarnah in delavnicah, na gradbiščih in v pristanišču v mestu, žive pa še dalje na vasi. Nihče od naših izobražencev še ni prišel na misel, da bi začel zbirati podatke o tem, kako žive take družine, kakšen je njihov razvoj v narodnostnem, političnem, verskem in socialnem pogledu in kako to vpliva na padanje številca otrok v slovenskih šolah oziroma, kaj bi bilo treba storiti, da bi odvrnili škodljive posledice tega pojava in rešili te naše ljudi za slovensko narodno skupnost.

Noben naš izobraženec se ne briga za položaj naših kmetov in poljedelstva sploh. Kdo se briga za socialni položaj naših služkinj in za življenje naših vajencev? Ali je kdo že izvedel kakšno anketo med našim dijaštvom, da bi spoznal težnje in miselnost mladine? Po pravici moramo reči, da je

KROZEK SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV V TRSTU vabi na sestanek, ki bo v petek, 13. marca, ob 20.30 v Trstu, ul. Commerciale 5/I. Na sporedu je predavanje:

SLOVENSKA NARODNA INDIVIDUALNOST Naslednji sestanek bo v petek, 20. t. m., ob 20.30 v Trstu, ul. Commerciale 5/I. Na sporedu bo predavanje:

NAŠE DOLŽNOSTI DO SLOVENSTVA

pokazal v vseh teh ozirih še največ zanimanja in pobude poročevalac radia Trst »A« v rubriki »Kdaj? Kaj? Zakaj?«. Komu je sicer padlo že kdaj na misel, da bi hodil intervjuvat naše ljudi na deželi in celo šivilje?

Kako malo zanimanja kažejo naši izobraženci tudi za probleme pomorstva in pomorskega športa, dokazuje dejstvo, da nimamo še niti ene pomembnejše razprave, ki bi obravnavala to plat našega življenja, kajti Slovenci v Trstu smo enako kot vsi Tržačani povezani z morjem in tudi nevede povezani s pomorstvom in prometom. Nedavno mi je pripovedoval slovenski profesor o pomorskih kapitanih med svojimi predniki in sorodniki in navedel tudi nekaj zelo zanimivih podatkov o tem, da slovenska pomorska izročila v Trstu in na Primorskem niso tako revna, kot se zdi. »Pisali so o nabrežinski čupi«, je rekel, »nihče pa se ni pobrigal in pobrskal po pomorskih arhivih in starih časnikih. Odkril bi zanimive stvari. Čudno, da si noben naš študent na ljubljanskem vsučilišču ne izbere te tvarine za svoje diplomsko delo.« Naj pripomnim, da je tudi nabrežinsko »čupo« odkril in opisal Slovenec, ki ni bil doma iz teh krajev, medtem ko smo mi sami za take stvari slepi in gluhi.

Seveda s tem poglavje o negibnosti naših razumnikov še davno ni izčrpano. Hoteli smo problem le nakazati, in upanju, da vsi ti opomini k dejavnosti morda vendarle ne bodo zaman.

USODA SLIK ALOJZIJA SPACAPANA

Zaradi prodaje Spacapanovih slik je nastalo v Turinu, kjer je umetnik dolgo let živel, hudo prerokanje. Dedinja njegovih slik je gospa Lapajne, poročena Omladič iz Ljubljane. Ta je Spacapanovemu prijatelju odvetniku Gilettiju naročila, naj slike vnovič ob prvi ugodni priliki. On je naročilo izpolnil in jih prodal trem družinam iz Rima. Bojimo se, da so tisti, ki so pozvani očuvati dela slovenskih umetnikov, v tem primeru zanemarili svojo dolžnost.

KULTURNE VESTI

• Od 19. do 25. julija bo zasedal v Frankfurtu ob Meni in Heidelbergu 30. kongres Mednarodnega PEN-kluba. Po 26 letih bo to prvo zborovanje tega mednarodnega pisateljskega društva v Nemčiji. Hitlerjanci ga, kot znano, niso mogli trpeti. Na kongresu bodo govorili o »leposlovju v znanstveni dobi«. Pričakujejo zastopnike iz 65 narodnih PEN-klubov (PEN-klubi so organizirani namreč po narodih in ne po državah).

• Te dni je obhajal 60-letnico rojstva znani nemški pisatelj Erich Kästner. V slovenščino je bilo prevedenih nekaj njegovih mladinskih povesti o Pikici in Emilu in detektivih. Bil je nasprotnik Hitlerjevega režima. Sam se je nekoč označil za »stolpnega petelina, ki se ne more vrteti«. Zapisal je tudi: »Človek se ne zaletava brez škode vse življenje z isto glavo v iste stene. Vedno spet pridejo mimo državniki z velikimi lonci barve in izjavijo, da so novi gradbeniki. In vedno spet so le pleskarji. Barve se menjajo, stene pa ostanejo. In glava včasih boli. Sovražnosti se menjajo, sovraštvo pa ostane. Neumnosti se menjajo, a neumnost ostane«.

• Od 28. do 30. aprila bo v Trieru zborovanje Nemške akademije za jezik in leposlovje. Udeležili se ga bodo tudi francoski slovstveni zgodovinarji. Na zborovanju bodo govorili o pomenu nemške literature v Franciji. Ob tej priložnosti bodo prvič podelili nagrado 3.000 nemških mark za najboljši prevod kakega leposlovnega ali literarno-zgodovinskega dela.

• Leto 1960 bodo proglasili na Poljskem za »Chopinovo leto«, v katerem bodo obhajali 150-letnico rojstva Friderika Chopina. Poleg drugih uradnih slavnosti bodo priredili mednarodno tekmovanje pianistov in mednarodno zasedanje za glasboslovje.

• Thomas Harlan, 30-letni sin režiserja proslulega protijudovskega filma Jud Süß iz Hitlerjevega časa, je napisal igro z naslovom »Jaz sam, ne pa angel«. To je dramatisirana kronika uničenja varšavskega judovskega geta med drugo svetovno vojno po Nemcih. Igro uprizarja z velikim uspehom neko »gledališče mladih« v zahodnem Berlinu. Ob 50. predstavi je stopil pred zastor avtor sam in pozval nemško sodstvo, naj končno pokliče na odgovornost »morilce tistih dni, ki še žive med nami«. V tem primeru je jabolko padlo res daleč od drevesa.

• »Za bodočnost ruskega naroda bo imel večji pomen Dr. Zivago kot raketa, ki so jo nedavno izstrelili v vesoljstvo«, je izjavil v nekem intervjuju pisatelj François Mauriac. »Dr. Zivago se je poročil iz hlepenja po svobodi in človečnosti, Lunik pa iz hlepenja po moči in vladanju.«

• Kot je slišati, namerava dunajski Burgtheater igrati neko delo Josipa Tavčarja. Komedijo že prevajajo. V kratkem bo tudi radio Trst »A« oddajal neko njegovo komedijo, katero pa je napisal že pred leti. Trenutno je Tavčar gotovo najuspešnejši slovenski dramatik.

• Giancarlo Menotti sklada novo opero, »Zadnji nadčlovek«, ki bo satira na moderno civilizacijo in njeno odtujenost naravi. Tudi libreto piše sam.

Zbornik »Gospa Sveta«

V začetku tega leta je izšel v Celovcu verski zbornik »Gospa Sveta«, zamišljen kot jubilejna publikacija v Marijinem lurškem letu. Uredil ga je v sodelovanju z nekaterimi duhovniki na Koroškem, Goriškem, Tržaškem, v Kanalski dolini in v Ameriki dr. Metod Turnšek, zdaj župnijski soupravitelj na Rebrci na Koroškem.

Na 66 straneh revialne oblike prinaša zbornik veliko število člankov in poročil o Marijinem čiščenju pri Slovencih v vseh slovenskih deželah. Iz vsebine naj omenimo le več člankov o pokojnem papežu Piju XII., zanimivi članek Alojzija Vautija »Na Sedlah božjepotna cerkva stoji...« (članek ima tudi kulturnozgodovinski pomen), »Mednarodni marijanski kongres v Lurdu«, »Koroška je proslavila lurški jubilej«, »Slovenske legende o Mariji«, »Ljudska božična liturgija« dr. Metoda Turnška, o nekaterih Plečnikovih krstilnicah in vsakovrsten versko-aktuelen drobiž.

V zborniku najdemo tudi odlomek iz nove Turnškove povesti »Marija na Višarje gre...«. Publikacija je bogato ilustrirana.

POZABLJENI SLOVENSki PREGOVORI

Kruh za trebuhom ne hodil.
Kratka večerja, dolgo življenje.
Moker se dežja ne boji.
Pič, toda uma ne zaplj.

GOSPODARSTVO

VINO OB ZACETKU POMLADI

Letos je v kletih še mnogo vina, ker so vinogradniki doslej z lahkoto prodali le močnejša in odbrana vina. To naj si zapomnijo tisti kmetovalci, ki na novo urejujejo vinograde ali morajo v starih vinogradih zamenjati kako trto. Vsi naj torej sadijo take trte, ki bodo dale močna, odbrana vina.

Ker ni gotovo, če bomo do prihodnje trgatve uspeli prodati ves lanski pridelek, moramo sedaj še tembolj paziti na zdravje in dobroto vina. Vina letos na splošno slabo dozorevajo in so zaradi mnoge naravne kisline še vedno zelo surova. S časom pa se bo ta kislina zgubila, kar je odvisno predvsem od pravilnega ravnanja z vinom.

Velika večina naših vinogradnikov prvič pretoči vino že pred božičem. Do takrat se namreč iz njega izloči večina drozja, kar je prav, kajti ta vsebujejo snovi, ki ne spadajo v vino: razne ostanke žveplanja in škropljenja, drobce lupin, različne sluznate snovi, nekoliko na vinsko kislino vezanih rudnin in mnogo mrtvih kvasnic ter druge nevarne umazanije, ki bi pozneje lahko začele gniti ter vino skvarile.

Ko smo prvič, to je pred božičem, pretakali, vina niso še bila čista, toda pozneje so se povečini že zbistrila: med drozje so odložila snovi, ki so povzročale motnost. Pred spomladansko toploto pa moramo iz vin odstraniti tudi zadnje drozje, katerega je znatno manj, kot pred prvim pretakanjem. Zato moramo sedaj vino v drugo pretočiti.

Medtem ko je nujno potrebno, da prvo pretakanje izvršimo na zraku, ker le tako izginejo iz vina neprijetni duhovi, zlasti po žveplu, zadostuje, da drugič vino pretočimo tako, da s pomočjo natege (črpalk) prelijemo vino iz enega sode v drugega. Če vinu nismo dodali metabisulfita, enososine, tanisola ali podobnih pripravkov, moramo sode, v katere pretakamo zažveplati.

Kar smo napisali, velja za zdrava vina, ki naravno zorijo. Toda letos jih imamo mnogo, ki se nočejo sčistiti. Sedaj je že čas, da uporabimo umetna čistila za vsa vina, ki so motna in niso niti malo sladka. Čistil je vse polno: tako imamo želatino ali ribji klej, volovsko žgano kri, špansko zemljo ali bentonit in zatem še razna kemična čistila, kot so lampo, enoclar in druga. Vsa čistila pa niso primerna za vsa vina, tako da včasih kako čistilo sploh ni učinkovito.

Če je vino še količkaj sladko, nima pomena, da ga čistimo, ker bo postalo še motno. Mora namreč povreti, se pravi, da se mora ves sladkor spremeniti v alkohol in ogljikovo kislino. Sladka vina pa povrejo tudi sama od sebe, ker je v njih še vedno dovolj vrelnih kvasnic, toda da se to zgodi, mora biti precej visoka toplota. Ponovno kipeenje sladkih vin pa je vedno nekoliko nevarno, ker se pri tem lahko razvije kislina. To preprečimo, če vina kipe v zažveplanem sodu, ki ima kipelno veho, tako da zunanji zrak ne more priti v dotiko s tekočino.

Najbolje je, če to kipeenje sami povzročimo, in sicer tako, da poskrbimo za primerno toploto v kleti (med 16 in 22° C) in da vinu dodamo umetnih kipelnih kvasnic.

Te prenašajo tudi precej žvepla in zato takim vinom lahko dodamo enososine ali tanisola (pripravki na podlagi metabisulfita, citronove kisline in tanina), s čimer onemogočimo razvoj kisove kisline. Tudi v tem primeru postavimo na sod kipelno veho.

GNOJENJE KROMPIRJU

Naši poljedelci sadijo več vrst krompirja, največ zgodnje sorte, katerim pa moramo drugače gnojiti kot poznim. Zgodnji namreč hitro dozori, in sicer niti v 100 dneh, medtem ko traja razvoj pri poznih sortah tudi 150 dni.

Zato moramo zgodnjim gnojiti z dobro dozorelim hlevskim gnojem, katerega bi morali podgrebsti vsaj 14 dni pred sajenjem. Poznim sortam pa lahko gnojimo tudi v dneh, ko sadimo krompir, ker je na razpolago več časa za razkroj snovi rastlinskega izvora.

Za krompir pa ne zadostuje sam hlevski gnoj, zlasti zato ne, ker vsebuje premalo kalija in fosforove kisline. Krompir potrebuje mnogo kalija, ker se gomolji drugače ne morejo odebeliti. Nuditi jim moramo vsaj dvakrat toliko kalija kot žitom. Fosforova kislina ni tako važna kot kalij, a je kljub temu nujno potrebna. Preden krompir sadimo, moramo torej na vsakih 100 m² površine raztrositi okoli 2 kg kalijeve soli in 3 superfosfata.

Sportni pregled

NEKAJ O KROSIH

Kros ali cross country je beseda angleškega izvora in pomeni tek po deželi. Slovenci uporabljamo za to športno panogo tudi izraz tek čez drn in strn.

S temi športnimi prireditvami navadno spomladi odpravljamo novo športno sezono, kajti kros je šport, ki najboljše in najučinkoviteje krepí od dolge zime otrple mišice. Tek čez drn in strn je pravi ljudski šport, saj je primeren za vse in je zlasti zato priljubljen, ker ga športniki izvajajo po travnikih, gozdovih, to je na prostem. Poleg tega je že tek sam na sebi ena najpreprostejših športnih udejstvanj. Kros nudi športniku vedno nekaj novega: pot pelje zdaj navkreber, zdaj navzdol; enkrat se mora tekmovalce splaziti skozi grmovje, drugič iti preko potoka, zaviti preko travnika ali teči skozi gozd. Tekmovalce mora biti pripravljen na vse te spremembe in premagati najrazličnejše ovire, ki jih sreča na poti. Zato mora biti dobro izvežban, kar bo dosegel s kratkim, toda pravilnim in vztrajnim urjenjem. Začetnikom bo kros odprl vrata tudi v druge športne panoge in še posebno v atletiko.

Pametno bi bilo, da bi tudi pri nas večkrat priredili kroso, posebno spomladi in jeseni, ki sta najbolj primerna letna časa za taka tekovanja. Potrebno je zbrati tekmovalce, zgodaj začeti s primernimi vajami ter smotno urediti vse priprave in uspeh ne bo izostal.

SMUCANJE V JUGOSLAVIJI

Več kot 100 smučarjev je nastopilo na tekmah za 14. državno prvenstvo v alpskih disciplinah, ki so ga letos priredili na smučiščih v Popovi Sapki (Sarplanina) v Makedoniji. Slovenski športniki so dokazali svojo premoč. V slalomu si je zagotovil uspeh Dornik (Ljubelj), v smuku Lakota (Jesenice) in v veleslalomu Stefe (Ljubelj). Na lestvici za alpsko kombinacijo je bil na prvem mestu Lakota, drugi je bil Dornik in tretji Čop. Med ženskami je bila najboljša Zupančičeva, med mladinci Klinar, med mladinkami pa Jamnikova.

Na pobočju Sorske planine so bila tekovanja za prvenstvo Slovenije v smučarskih tekih. Izmed

Če uporabljamo kakšno sestavljeno umetno gnojilo, moramo paziti, koliko odstotkov ene ali druge gnojilne snovi vsebuje, kar je navadno označeno na vrečah. Kot primer navedemo sestavljeno umetno gnojilo Ternape 10/10/12 podjetja Edison. Prva številka pokaže odstotek dušika, druga fosfora in tretja kalija. V 100 kg tega gnojila je 10 kg dušika (toliko kot v 50 kg amonijaka), 10 kg fosforove kisline (toliko kot v 50 kg najboljšega superfosfata ter 12 kg kalija (toliko kot ga je v 30 kg navadne kalijeve soli). Če pazimo na številke, lahko sami izračunamo, koliko sestavljenega umetnega gnojila potrebujemo. Za krompir bi bilo potrebno na vsakih 100 m² površine po približno 5 do 6 kg Ternape.

NAJVIŠJE ZNANO DREVO

se nahaja v Dyervillu (Kalifornija-ZDA) in se imenuje The Founders Tree (drevo ustanoviteljev). Najvišji vrh sega 110 m visoko. Če hočejo drevo objeti, je potrebnih 7 mož. Staro je 3 tisoč let in spada k vrsti sekvoj, in sicer v družino orjaških sekvoj, saj je njegovo znanstveno ime Sequoia sempervirens gigantea.

Prava domovina sekvoj je sorazmerno majhna: obsega namreč okoli 800 km dolg in 50 km širok pas, ki gre iz Oregona v Kalifornijo. Ker les sekvoj lahko uporabljamo v mnoge namene (za pohištvo, na železniških progah, za ladijske jambore itd), je teh dreves čedalje manj, saj računajo, da je bilo leta 1948 eno tretjino manj sekvoj kot pred sto leti. Sekvoje so danes zaščitene s posebnimi zakoni.

moških je bil prvi Hlebanja, med ženskami pa Rekarjeva. V moški štafeti je bila najuspešnejša ekipa Enotnost, v ženski štafeti Mojstrana in v mladinski štafeti Gorje. Na Pokljuki so bila tekovanja za prvenstvo Slovenije v skokih. Najbolje se je izkazal Zidar. Odlične izide je dosegel tudi mladinec Pečar.

SPORT PO SVETU

Hitrostno drsanje — Fince Järvinen je s časom 2'06"3 dosegel nov svetovni višek v hitrostnem drsanju na 1.500 metrov.

Kolesarstvo — Mednarodne dirke Milano - Torino se je udeležilo veliko število znanih kolesarjev. Prvi je prišel do cilja Italijan Fabbri.

Smučanje — Na tekmah za 63. mednarodno prvenstvo na Norveškem, ki so bile v Holmenkollenu, je dosegel prvo mesto na lestvici za nordijsko kombinacijo Norvežan Stenersen. Poleg Norvežanov so se na tekmah odlikovali zlasti Finci, Svicarji, Nemci, Avstrijci in Rusi.

V kraju Chamrousse (Francija) so bila tekovanja za 5. mednarodno prvenstvo mladincev alpskih držav. V smuku se je uveljavil Italijan Senoner in v slalomu Italijan De Nicolò ter Poljak Woyna.

SPORT V TSRTU

STRELSKO TEKMOVANJE

V soboto, 26. februarja, in v nedeljo, 1. marca, je prosvetno društvo Skamperle priredilo tekovanja, ki se ga je udeležilo osem moštev, med njimi dve ženski. Prvega dne, ko so tekmovalci streljali stoje, sta se najbolje izkazali ravno ženski ekipi (Skamperle in Cankar). Članice Skamperle so naravnost vse presenetile in dosegle 232 točk. Moškim tekmovalcem ni uspelo doseči tega izida. V nedeljo so tekmovalci streljali kleče. Položaj na lestvici so utrdila le moštva Skamperle, a ženske niso dosegle sobotnega uspeha. Na tekovanju si je največ točk priboril Prosečan Lukša, med ženskami pa je bila najuspešnejša Svetoivančanka Novakova.

Končna lestvica: ženske: 1. Skamperle 423 točk, 2. Cankar 336 točk; **moški:** 1. Skamperle I. 460 točk, 2. Skamperle II. 444 točk, 3. Skamperle III. 430 točk, 4. Primorje 426 točk, 5. Dolina 399 točk in 6. Skedenj 306 točk.

V DACHAUSKIH BLOKIH

E. Z.

56

Ena najbolj značilnih osebnosti v komandi »Wildpark« je bil tudi vedno živahni prost. Oton Detela iz Ljubljane. Slovenski šport je bil zastopan po ing. Tumih, nekdanjem prvaku Slovenije v drsanju. Toda takrat je bila njegova drsalna kariera že pri kraju. Nekje si je bil pokvaril nogo, da se mu je pri vsakem hujšem naporu izpahnila. Večkrat je šepal zaradi tega. Tudi on je bil bolj molčeč človek in je najrajši delal sam zase. Rad pa je govoril o športu in posebno o drsanju. Športnik je bil tudi prof. Dobrota iz Ljubljane. Bil je pravi orjak in tudi on vedno dobre volje. Njegove družbe se je držal visok, čudno mil fant. Če se ne motim, se je pisal Lakota. Rad je pripovedoval o svoji zaročnici v Ljubljani, ki jo je imel zelo rad, a je bila jetična. Zelo si je želel, da bi bilo kmalu konec vojne in bi jo lahko spet videl. Vsi smo vedeli za to njegovo ljubezen in ker smo mu hoteli napraviti veselje, smo ga pogosto spraševali, kako ji gre. Če je govoril s kom o njej, je imel morda občutek, da mu je bližja. Ko pa sem se ob koncu zime vrnil v Dachau, so mi povedali, da mu je zaročenka umrla. Tudi on ni dočakal svobode.

Beograjskega odvetnika dr. Stanka Zorka, ki pa je bil Slovenec, sem že omenil. Bil je dolg in suh mož kakih 45-ih let. Veljal je za nekakega Močalovega zaupnika in zato mu ni bilo treba delati, ampak je igral samo nadzornika. V resnici nisem nikdar opazil - in noben drugi najbrž tudi ne - da bi se bil količkaj zanimal za to, če delamo ali ne. S svojimi dolgimi, suhimi nogami in vedno »izbrano« civilno oblečen, kokikor se je pač dalo v Dachau, seveda s tistima črkama na hrbtu, se je sprehajal po Wildparku in se kaj pomenil zdaj s to, zdaj z ono gručo. Znal je odlično nemško in bil tudi dovolj spreten in zvit, da je navezal kar dobre stike celo s starejšim SS-ovskim podčastnikom, menda Obersturmbannführerjem, ki je nadziral straže in vso plantažo. O Zorku so govorili, da je dober prijatelj primorskega odvetnika dr. Čoka, ki je bil tisti čas menda v Londonu, in da se je zaradi takih svojih zvez znašel v Dachau. Žal ni nikoli govoril v politiki in je bil z vsemi prijazen, medtem ko mu nekateri med nami in zlasti komunisti niso zaupali. V njem so videli pristaša predvojne režima. Nekateri so celo govorili, da se je treba paziti pred njim, ker da je najbrž SS-ovski volun. Prepričan sem, da so mu delali v tem pogledu krivico, ker niti najmanjša stvar razen njegovih dozvedno prijaznih odnosov z Obersturmbannführerjem in s kapoti ni potrebovala takega šuma. Bil je pač tip človeka, ki se povsod znajde in zna izluščiti iz vsakega položaja najboljše. To pa je včasih bolj

TEDENSKI KOLEDARČEK

15. marca, **nedelja**: Tiha nedelja, Klemen
16. marca, **ponedeljek**: Julijan, Hilarij
17. marca, **torek**: Jerica
18. marca, **sreda**: Edvard
19. marca, **četrtek**: Jožef
20. marca, **petek**: Feliks, Igor
21. marca, **sobota**: Beñediikt

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 11. marca si dobil oz. dal za:

ameriški dolar	619—622 lir
avstrijski šiling	23,75—24,25 lir
100 dinarjev	81—85 lir
100 francoskih frankov	123—125 lir
funt šterling	1725—1750 lir
nemško marko	148,75—149,75 lir
švicarski frank	143—145 lir
zlató	704—706 lir

RADIO TRST A

Nedelja, 15. marca, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 10.00 Prenos maše iz stolnice Sv. Justa; 12.00 Vera in naš čas; 13.00 Kdo, kdaj, zakaj... kronika 7 dni v Trstu; 15.40 Poje zbor iz Globasnice; 17.00 Pierrot, Uslužbenec v loteriji, veseloigra v 3 dej. Igrajo člani RO; 21.00 Pesniki in njih stvaritve: »Jože Pogčnik«; 22.30 Poje zbor Ljubljanski zvon.

Ponedeljek, 16. marca, ob: 18.00 Radijska univerza — Tone Penko: Življenje tujih ptičev: »Kačar«; 18.50 Ansambel harmonik Bunte Reihe; 19.00 Pisani balončki, radijski tednik za najmlajše; 20.30 Ottorino Respighi: »Plamena«, opera v 3 dej.; orkester Tržaške filharm. in zbor gled. Verdi. Približno ob 21.20: Opera, avtor in njegova doba. Približno ob 22. uri: Mala literarna oddaja.

Torek, 17. marca, ob: 18.00 Z začaranice police — Zora Kafol: »Starček in siromašni kmet«; 18.10 Simfonični koncert orkestra Tržaške filharm.: Aleksander Glazunov; Stenka Razin; George Gershwin: Koncert v F-duru za klavir in orkester; 21.00 Postno predavanje — Lojze Suštar: »Kako se duhovniško posvečenje pokaže v našem življenju«; 21.30 Koncert basista Vinka Petrina, pri klavirju Mirca Sancinova; 22.00 Obletnica tedna — Miran Pavlin: Pred 240 leti je Trst postal svobodno pristanišče.

Sreda, 18. marca, ob: 18.00 Radijska univerza — Luigi Volpicelli: »Poklicna usmeritev«: Stara in nova psihotehnika; 18.10 Brahms: Simfonija št. 3 v F-duru, op. 90; 19.00 Zdravstvena oddaja; 20.30 Slovenske instrumentalne zasedbe; 21.00 »Hlapci«, drama v 5 dej. (Iv. Cankar). Igrajo člani RO.

Četrtek, 19. marca, ob: 8.30 Slovenski narodni motivi; 10.00 Prenos maše iz stolnice Sv. Justa; 11.30 Drago Stoka: »Sveti Jožef v legendi in običajih«; 17.00 »Noro zlato«, veseloigra v 2 dej. (Giovanetti - Lada Mlekuževa). Igrajo člani SNG v Trstu; 19.00 Motivi in plesi raznih narodov; 21.00 Postno predavanje — Lojze Suštar: »Družinsko življenje kot posledica zakfamentá svetega zakona«; 21.30 »Potovanje na Mesec«, rad. žgôdba, (Ch. Chilton - M. Javornik), 18. in zadnja slika. Igrajo člani RO.

Petek, 20. marca, ob: 18.00 Radijska univerza — Msgr. Jakob Ukmar: Problem ločitve zakona po kanonskem pravu: »Cerkvene sodnije in zbirke postav«; 18.10 Hačaturjan: Koncert za violino in orkester; 18.45 Vokalni sekstet Ubald Vrabec; 19.00 Širimo ôbzorja — Gradovi na tržaškem: Drago Stoka: »Muhov grad«; 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu; 22.00 Poslednji dnevi slovenskih književnikov — »Ivan Cankar«; 22.15 Koncert tenorista Janca Lipuščka, pri klavirju Gojmir Demšar.

Sobota, 21. marca, ob: 16.00 Novelist tedna; 16.40 Sestanek s Francem Leharjem; 18.00 Oddaja za najmlajše — Neva Rudolf: »Prišla je pomlad«, igrajo člani RO; 19.00 Sestanek s poslušalkami; 21.00 »Rdeči mak«, dramatisirana zgodba. (M. Javornik). Igrajo člani RO.

Za naše zdravje**NEKAJ O SPANJU**

Niç ne pogrešimo, če rečemo, da je spanje osnova življenja. Glede na starostno dobo in na posamezne ljudi so potrebe po spanju različne. Starejši ÷lovek potrebuje manj spanja kot mlajši. Saj novorojenčki spe dve tretjini dneva, starejši ljudje pa le tretjino. Zelja po spanju in budnosti se spreminja ponoçi in podnevi. Vzrok tega je spreminjanje se telesna temperatura. Najnižja telesna temperatura se navadno pojavi po polnoçi in traja do jutra. Živahnost povzroča, da se temperatura zviša. Nekateri ljudje pa dosežejo svoj višek v temperaturi šele kasno in torej delajo z najveçjim uspehom in veseljem v poznih urah; zato pa radi spijo zjutraj. Nima pomena, kdaj zaspijemo; važno je le, da ÷lovek najde pravo sorazmerje med časom, ko je zbujen, in časom, ko spi.

Nikakor se ne smemo navaditi na moçna uspavalna sredstva, sicer bomo občutili posledice. Pomirjevalna sredstva pa ÷loveku manj škodujejo. Glede pijaç, ki vsebujejo kofein (kava, čaj, coca-cola), moramo pripomniti, da ne vplivajo na spanje tistih, ki so jih navajeni uživati. Za spanje je najbolj primerno, če je v sobi 15 stop. C toplote in 45% vlage. ÷lovek nadalje bolj počiva, če ima srednje mehko ležišče in je v sobi tema.

Če se med noçjo prebudimo in ne moremo zaspati, zaçnimo misliti na prejšnje sanje ali zaužijmo

kako toplo pijaço. Na vsak naçin niso nikoli priporoçljiva uspavalna sredstva. Če ležimo, a smo budni, se skoraj prav tako odpoçijemo, kot če bi spali.

Zjutraj je najboljše, da nas prebudi kaka oseba, in sicer tako, da nekoliko povleçe za konec naše odeje. Na ta naçin se bomo polagoma osvestili. Budilka ni priporoçljiva.

OBVESTILO

Ravnateljstvo slovenske višje realne gimnazije v Trstu sporoça, da je treba prošnje za zrelóstni izpit vložiti do vkljuèno 14. aprila t. l. Pojasnila daje tajništvo višje realne gimnazije v ulici Lazaretto vecchio 9/II vsako dopoldne od 10. do 12. ure.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠÇE V TRSTU

V nedeljo, 15. marca, ob 16. in ob 20. uri
v Prosvetni dvorani v Gorici, Korzo Verdi 1

DINO DARDI

ZLOÇIN IN KAZEN

(prosta interpretacija po romanu Dostojevskega)
V torek, 17. marca, ob 20.30 v kino dvorani v Skednju
in v ÷etrtek, 19. marca, ob 17. uri na Kontovelu

JOSIP TAVCAR

PEKEL JE VENDAR PEKEL

fantazija v dveh dejanjih

OGLEDALO

monolog

GLASBENA MATICA V TRSTU

V sredo, 18. marca, ob 20.30 v Avditoriju

KONCERT GLASBENE SOLE

SISKA - BEZIGRAD IZ LJUBLJANE

Sodelujejo solisti, komorni ansambli in simfonični orkester. • Vabila bodo na razpolago v ponedeljek, torek in sredo v Tržaški knjigarni, ul. Sv. Françiška 20 - tel. 61-792, ter eno uro pred priçetkom koncerta v ulici Roma 15/II.

Izdaja Konzorcij Novega lista

Odgovorni urednik Drago Legiša

Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Françiška 20
Telefon 29-477

prirojena poteza znaçaja kot pa vprašanje osebne morale. Kot že reèeno, je bil zelo prijazen ÷lovek in je vsakomur rad pomagal s kakim posredovanjem, posebno še svojim rojakom Slovincem.

Res pa je, da je bilo v njem nekaj pustolovske žilice, ki jo je izdajal njegov žilavi optimizem, ker je jemal tudi tragiène stvari precej na lahko; še bolj pa je to potrdila njegova poznejša usoda. Po osvoboditvi se namreè ni vrnil v Jugoslavijo. Kakih osem ali devet let po vojni se je pojavilo njegovo ime z debelimi ÷rkami v dunajskem tisku. Bil je zapleten v neko afero, ki je vzbudila velik hrup, a se je pozneje polegla in menda zaspala; vsaj nikoli več nisem bral o njej. Skupina podjetnih ljudi je menda mastno služila s tem, da so po bolj ali manj ilegalni poti dobivali od zavezniških oblastev v času zasedbe Avstrije uvozna in izvozna dovoljenja in pri tem manipulirali tako, da so dobili za isto kvoto včasih dvakrat izplaèano državno izvozno premijo. Advokat Zorko pa je bil, kot so pisali listi, tisti, ki jim je oskrbel s svojimi dobrimi zvezami potrebne listine za to. Koliko je bilo na vsem tem resnice, je nemogoèe reçi; verjetno so doloèeni krogi na Dunaju tudi iz zavisti ali iz politiènih razlogov zagnali prevelik hrup. Toda omemba »dobrih zvez« dr. Zorka se je resnièno ujemala z njegovim znaçajem in me živo spomnila nanj. Avstrijski tisk je tedaj pisal o njem kot o »skrivnostnem ÷loveku«, o katerem nihèe ne ve, kdo pravzaprav je in kakšna je bila njegova preteklost. Tudi to je bilo znaèilno zanj, da ni rad govoril o svoji preteklosti in o svojih naèrtih, vendar pa le ni bil taka skrivnostna osebnost, kot so ga hoteli prikazati. Zaradi tiste afere se je dr. Zorko umaknil v Francijo,

ta pa ga na zahtevo avstrijskih oblastí, ki so hotele uvesti preiskavo zaradi tistega »izvoza« ali »uvoza«, ni hotela izroèiti, ker se je našlo precej Francozov, ki so pred francoskimi oblastvi potrdili, da jim je dr. Zorko napravil v Dachau veliko dobrega, in so se zavzeli zanj. Çez sedem let torej le vse prav pride.

Živo mi je ostal v spominu tudi dr. Sever, iz znane umetniške družine v Ljubljani. Njegova mati je imela znano trafiko v nekdanji Šelemburgovi ulici. Bil je plavalas mlad mož, pravi velikan, morda najveçji na vsej plantaži in že zaradi tega je vzbujal pozornost. Po znaçaju pa je bil mehak in izredno občutljivega srca. Nihèe ni tako trpel od domotožja kot on. Najrajši se je pogovarjal o vrnitvi in o svoji ženi in majhni hçerki, po katerih je zelo hrepnel. Kadar smo realistièno presojali položaj na frontah in ugotavljali, da tisto leto še ne bomo doma, je postal žalosten in veaših se je zdelo, da je za hip celo rahlo zameril take odkrite besede, ki so ga morale zelo zaboleti. Morda je nosil v sebi slutnjo, da ne bo svoje žene in hçerkice nikoli več videl. Zato smo pozneje, ko smo spoznali to njegovo občutljivost, obzirneje govorili v njegovi navzoènosti o položaju in o tem, kdaj se lahko nadejamo osvoboditve.

Ko sem se februarja 1945 vrnil iz zunanje »komande« v dachausko taborišèe, dr. Severja nisem več našel. Pozneje sem zvedel, da je umrl kot toliko drugih. Bilo mi je resnièno žal zanj, ker se nam je s svojo odkrito ÷loveško neposrednostjo in mehko zelo prikupil.

(Dalje)